

(НОВИ) ИЗАЗОВИ У УСВАЈАЊУ И ПРИМЕНИ ЕНГЛЕСКОГ ЈЕЗИКА У МИНИСТАРСТВУ ОДБРАНЕ И ВОЈСЦИ СРБИЈЕ: ШИРЕЊЕ ПЕРСПЕКТИВЕ

Наташа Глишић
Мирјана Вучић
Ана Ковачевић
Универзитет одбране у Београду, Војна академија, Београд,
Република Србија
e-mail: natasaglisic10@yahoo.com, аутор за преписку.

ОБЛАСТ: енглески језик
ВРСТА ЧЛАНКА: стручни рад

Сажетак (апстракт):

Циљ овог рада је да анализира, објасни и систематизује промене у приступу учењу и употреби енглеског језика у војсци настале услед социолингвистичких, геостратешких као и геополитичких померања на глобалном нивоу. Посматрано кроз призму енглеског језика као средства интероперабилности, намећу се следећи елементи неопходни за успешну реализацију: делотворно усвајање енглеског језика на основним студијама и курсевима ВА УО, ефикасност на проверама знања за припаднике МО и ВС, односно практичност примене енглеског језика у међународном контексту. Рад жели да истакне значај поменутих фактора на начин усвајања и примене енглеског језика у војсци као и сложеност усаглашавања свих чинилаца који би омогућили успешно представљање и продуктивност припадника МО и ВС у међународном окружењу.

Кључне речи: енглески језик, социолингвистика, интероперабилност.

УВОД

У садашњем глобализованом друштву потреба за достизањем успешне комуникације једна је од великих изазова. У досадашњем времену су у свету реализовани бројни покушаји да се језици других држава наметну као једино и сврсисходно решење. Један од оваквих најкарактеристичнијих примера представља рад

пољског научника Лудвига Заменхофа, који је 1887. године створио вештачки језик и назвао га есперанто, са основном идејом да би сви људи света користили заједнички језик, који је по основним постулатима морао бити једноставан за учење и лак за разумевање. Иако је есперанто имао много говорника и присталица све до седамдесетих година прошлог века, није постао светски језик и попримио такве размере. У специфичним историјским и друштвеним околностима се као глобални језик наметнуо енглески језик и постао *lingua franca*. Током XIX века „британски политички империјализам“ раширио је енглески језик преко своје империје „у којој сунце никада не залази“, а све већа употреба енглеског језика је настављена и у XX веку кроз апсолутну доминацију америчке економије. Политички и колонијални утицај бива замењен економским, а енглески постаје први језик светске валуте америчког долара.¹ Тиме се наглашава снажна корелација између доминације језика и економске, војне, технолошке и културне моћи једне државе. На тај начин језик добија статус *lingua franca*.

Међународни значај енглеског језика стога намеће потребу за активним усвајањем и адекватном употребом овог језика у свим аспектима друштвеног деловања, па и у војсци. Процес глобализације, технолошког развоја и интензивне међународне сарадње утиче како на промене у самом језику, тако и на потребу за различитим приступима у његовом савладавању.^{2 3} Рад се бави променама у учењу и употреби енглеског језика у војсци ослањајући се првенствено на социолингвистичку перспективу која пружа увид у историјски развој језика и корелацију између промена у друштву и промена у самом језику.

У првом делу рада анализирају се социолингвистички фактори који утичу на развој и промене у језику, то јест глобализација енглеског језика. Затим, рад даје осврт на енглески језик као језик интероперабилности у војсци, јер је управо глобални утицај енглеског језика променио начин на који се језик учи и употребљава, а лингвистичке промене настале услед глобализације измениле су језичке стандарде. На крају, рад сагледава позицију енглеског језика у систему војног образовања и нове изазове у настави, односно у

¹ Crystal, D., *English as a Global Language*, Cambridge University Press, Cambridge, 2003, стр. 10.

² Dudley-Evans, T., St. John, M., *Developments in English for Specific Purposes: A Multidisciplinary Approach*, Cambridge, Cambridge University Press, 2005.

³ Hutchinson, T., Waters, A., *English for Specific Purposes: A Learning-centered Approach*, Cambridge, Cambridge University Press, 2006.

усвајању и примени енглеског језика као и процену језичке компетенције на међународним тестовима STANAG.

ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК У ФУНКЦИЈИ ГЛОБАЛНОГ ЈЕЗИКА

„Енглески је глобални језик“. Дејвид Кристал, истакнути лингвиста, професор и писац, своју књигу почиње овом реченицом и енглески засигурно постаје први прави глобални језик, односно *lingua franca* („the first global lingua franca“).⁴

Међутим, поставља се питање, шта је заправо глобални језик. Да ли то значи да сви у свету говоре тај језик и да је он званични језик? Одговор на ова питања је не, али ситуација је у пракси далеко сложенија.

„Језик добија глобалан статус када је његова специфична улога препозната у свакој држави“.⁵ Велики број изворних говорника, односно употреба језика као матерњег од стране великог броја светске популације није довољна да би тај језик добио статус глобалног језика, већ такав статус мора да добије од других држава где није матерњи. Језик може постати глобални на два начина: прво, може да постане други званичан језик државе и стога је његова улога у правном систему, медијима и образовном систему доминантна, а становници морају да савладају тај језик у најранијим стадијумима школовања. Други начин је када тај језик добије примат у образовном систему, односно у учењу страних језика као први страни језик с којим се деца срећу у школи. Данас, енглески је најраспрострањенији језик који се учи у школама широм света као први страни језик, чак у преко сто држава. Према статистичким подацима, четвртина светске популације има висок ниво компетенције енглеског језика, односно преко милијарду и по људи.

Зашто је баш енглески глобални језик, а не неки други? Одговор на ово питање лежи у географско-историјским факторима, који објашњавају како је енглески добио статус глобалног језика, и социокултуролошким факторима који пружају увид у то како је енглески на позицији водећег језика комуникације, али и како сви ови фактори заједно обликују сам енглески језик, који добија нове варијетете који међусобним разликама у граматички и вокабулару

⁴ Crystal, D., *English as a Global Language*, Cambridge University Press, Cambridge, 2003, стр. 1.

⁵ Исто, стр. 3.

додатно обогаћују сам језик. Географско-историјски фактори се могу сумирати експанзијом енглеског језика паралелно с открићем Америке, британском колонизацијом Африке, Азије и Аустралије, а касније у другој половини XX века тај утицај постаје социокултуролошки услед политичког, војног, економског и културног утицаја САД након Другог светског рата. Међутим, у оквиру социокултуролошког утицаја енглеског језика мора се узети у обзир и глобализација језика, односно како људи широм света данас зависе од енглеског језика у многим сферама живота – друштвеној, економској, политичкој, у свету комуникације, медија и забаве, и наравно образовања, док се одређене сфере у потпуности ослањају на енглески језик, попут рачунарства и информационих технологија, и како се то одражава на учење и наставу енглеског језика.

Идеја да ће читавом свету бити потребан заједнички глобални језик родила се 50-их година прошлог века, услед политичких и друштвених промена након Другог светског рата, пре свега формирање међународних организација, док неке од њих окупљају и преко сто држава, као што су Уједињене нације (UN), УНЕСКО (UNESCO), УНИЦЕФ (UNICEF), Светска банка (World Bank), Светска здравствена организација (WHO), Европска унија (European Union), итд. Уједињене нације су 1945. године под својим окриљем имале око 50 чланица, а 90-их година прошлог века тај број се повећао услед распада СССР-а, да би почетком XXI века број чланица порастао на 190. Такође, нов светски тренд је управо смањење броја званичних језика при светским организацијама, зарад лакше комуникације, али и да би се смањио преводилачки и административни посао и трошкови превођења. Поред промена на светском политичком плану, потреба за заједничким глобалним језиком је посебно видљива у академским и пословним заједницама широм света које услед мултинационалне природе прибегавају практичнијој комуникацији. Ова тенденција се огледа и у индивидуалним контактима, првенствено у виртуелној комуникацији преко интернета. Потврда свега наведеног је све чешћа појава да учесници интернационалних састанака аутоматски користе један заједнички језик, чак и када он није званичан, као заједничко средство комуникације, и тада тај језик постаје *радни језик* (working language). Положај енглеског језика као таквог постаје светска реалност, а самим тим расте и број говорника енглеског језика који стичу висок ниво компетенције енглеског језика.

Међународна компанија Education First, чија је сфера деловања академска и културна размена и учење страних језика, објавила је

листу земаља и рангирала их према индексу (степену) познавања енглеског језика (English Proficiency Index) за 2022. годину на основу спроведеног истраживања на преко два милиона испитаника у 111 земаља који су полагали тест енглеског језика. Према компетенцији енглеског језика, испитаници су сврстани у пет категорија – 1) веома висока, 2) висока, 3) средња, 4) ниска и 5) веома ниска компетенција. На првом месту за 2022. годину је Холандија у првој категорији веома високе компетенције, док је Србија заузела 27 позицију и налази се у другој категорији високе компетенције (Слика 1).

Global Ranking of Countries and Regions

Very high proficiency	High proficiency	Moderate proficiency	Low Proficiency	Very low proficiency
1 Netherlands	14 Greece	32 Italy	61 Nicaragua	88 Mexico
2 Singapore	15 Slovakia	33 Spain	62 China	89 Uzbekistan
3 Austria	16 Luxembourg	34 France	63 Tanzania	90 Jordan
4 Norway	17 Romania	35 Ukraine	64 Turkey	91 Kyrgyzstan
5 Denmark	18 Hungary	36 South Korea	65 Nepal	92 Azerbaijan
6 Belgium	19 Lithuania	37 Costa Rica	66 Bangladesh	93 Myanmar
7 Sweden	20 Kenya	38 Cuba	67 Venezuela	94 Cambodia
8 Finland	21 Bulgaria	39 Belarus	68 Ethiopia	95 Sudan
9 Portugal	22 Philippines	40 Russia	69 Iran	96 Cameroon
10 Germany	23 Czech Republic	41 Ghana	70 Pakistan	97 Thailand
11 Croatia	24 Malaysia	42 Moldova	71 Sri Lanka	98 Haiti
12 South Africa	25 Latvia	43 Paraguay	72 Mongolia	99 Kazakhstan
13 Poland	26 Estonia	44 Bolivia	73 Qatar	100 Somalia
	27 Serbia	45 Chile	74 Israel	101 Oman
	28 Nigeria	46 Georgia	75 Panama	102 Saudi Arabia
	29 Switzerland	47 Albania	76 Morocco	103 Iraq
	30 Argentina	48 Honduras	77 Colombia	104 Côte d'Ivoire
	31 Hong Kong, China	49 Uruguay	78 U.A.E.	105 Angola
		50 El Salvador	79 Algeria	106 Tajikistan
		51 Peru	80 Japan	107 Rwanda
		52 India	81 Indonesia	108 Libya
		53 Dominican Republic	82 Ecuador	109 Yemen
		54 Lebanon	83 Syria	110 Democratic Republic of Congo
		55 Uganda	84 Kuwait	111 Laos
		56 Tunisia	85 Egypt	
		57 Armenia	86 Mozambique	
		58 Brazil	87 Afghanistan	
		59 Guatemala		
		60 Vietnam		

Слика 1 – Индекс познавања енглеског језика (English Proficiency Index) за 2022. годину.⁶

Шта се дешава на социолошком и социолингвистичком плану посматрано кроз призму енглеског као глобалног језика? Како се осећају изворни говорници енглеског језика? Прва емоција је свакако понос, али код многих овакав светски тренд изазива незадовољство, јер други говорници током процеса учења енглеског

⁶ Сајт међународне образовне компаније Education First и листа држава према индексу познавања енглеског језика (Education First – English Proficiency Index), <https://www.ef.com/wwen/epi/> (20. 2. 2023).

језика уносе промене у сам језик, углавном услед утицаја матерњег (што је у лингвистици означено као негативан трансфер из матерњег језика, *L1 Transfer*) и прилагођавања истог својим потребама. Такав, нов измењен енглески постаје глобални и свачији језик. Пример овога је незадовољство Британаца који критикују Американце услед варијација енглеског које су настале, што се пренело и на становнике САД који критикују нове варијације енглеског језика широм света. С друге стране, сви који нису изворни говорници енглеског језика, имају велику мотивацију да науче енглески језик, али уједно и незадовољство услед предности коју изворни говорници имају.⁷

Уколико се глобализација посматра као фактор који утиче на промене и развој језика, један од примера у пракси је све већа тенденција говорника широм света за усвајањем америчког дијалекта кроз масовну културу, медије, филмску индустрију, интернет, итд. Глобализација се дефинише као „матрица друштвених процеса“ која обликује и мења тренутно друштвено „стање националности у стање глобалности“.⁸ Глобализација је изузетно широк појам, и стога се посматра економска, политичка, културна димензија глобализације, али у контексту енглеског језика као глобалног језика, анализира се културолошка димензија глобализације, тачније како глобализација утиче на развој и промене у језику. Промене у употреби језика на глобалном нивоу, односно *глобализација језика* (*globalization of languages*) дефинише се као процес у коме одређени језици доминирају у међународној комуникацији док други губе на значају, или чак изумиру. Истраживачи Центра за истраживање глобализације при Универзитету на Хавајима дефинишу пет фактора који утичу на глобализацију језика:⁹

1. *Број језика* – Услед смањења броја језика у свету, наступа културолошка хомогенизација.
2. *Миграције* – Током путовања или миграција, људи преносе и свој језик, стога миграције утичу на ширење и кретање одређених језика.

⁷ Crystal, D., *English as a Global Language*, Cambridge University Press, Cambridge, 2003, стр. 2-3.

⁸ Steger, Manfred B., *Globalization: A Very Short Introduction*, Oxford University Press, Oxford, 2020, стр. 36.

⁹ Исто, стр. 135.

3. *Учење страних језика и туризам* – Учење страних језика и туризам олакшавају ширење језика који прелазе државне (националне) и културолошке границе.
4. *Интернет* – Интернет је глобално средство комуникације и приступа информацијама, стога је употреба језика на интернету и различитим платформама кључан фактор у анализи језика који се користи у међународној комуникацији.
5. *Међународни научни радови* – Међународни научни радови, како у електронској тако и у штампаној форми, користе језик глобалног научног дискурса, и стога имају утицај на интелектуалне и академске заједнице и њихов рад, а и ширење знања и систем образовања широм света.

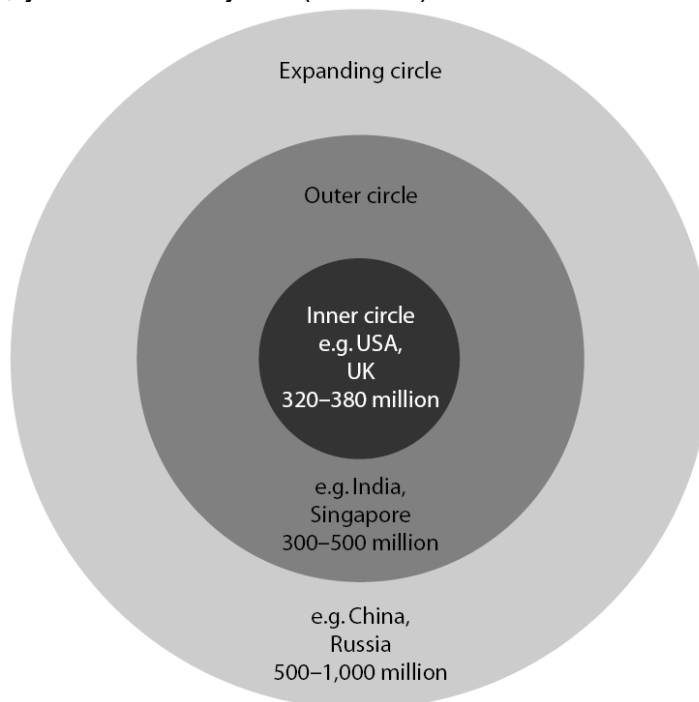
Сви наведени фактори, као део процеса глобализације, утичу на развој и промене у језику, и стога многи лингвисти наглашавају и утицај англо-америчке културне индустрије услед ког енглески језик, или *Globish* (спајањем речи *Global* и *English*), засигурно постаје глобална *lingua franca* XXI века.¹⁰ Ово потврђују и статистички подаци, наиме, 90-их година прошлог века енглески језик је имао 350 милиона изворних говорника, док је 400 милиона људи говорило енглески као други језик, а занимљиво је да је 2018. године преко 50% садржаја на 100 милиона најпопуларнијих интернет сајтова било на енглеском језику.¹¹

Лингвиста Качру је својом лингвистичком теоријом концентричних кругова објаснио ширење енглеског језика на глобалном нивоу, али уједно и различите начине на које се језик учи и користи. Наиме, он дели лингвистички модел на три концентрична круга – у први, најужи круг (*inner circle*) спада традиционално енглеско говорно подручје где је енглески матерњи језик, односно Велика Британија, Ирска, САД, Канада, Аустралија и Нови Зеланд, затим у други круг (*outer/extended circle*) спадају државе где је првобитно почела експанзија енглеског језика услед историјских прилика и где данас енглески није матерњи, али се поред матерњег језика државе користи у званичним институцијама и има статус другог језика у мултилингвалном окружењу, а типичан пример је Индија. Трећи најшири круг (*expanding/extending circle*) укључује све државе које енглески препознају као средство међународне комуникације, али немају колонијалну прошлост као државе

¹⁰ Salzmann, Z., Stanlaw, J., Adachi, N., *Language, Culture and Society: An Introduction to Linguistic Anthropology*, Westview Press, Philadelphia, 2012.

¹¹ Исто, стр. 136.

претходна два круга, и у њима енглески нема званичан административни статус, али се учи у школама као страни језик, а примери су Кина,¹² Русија, Јапан, Грчка и Србија. Константно ширење овог круга је један од главних примера утицаја глобализације на енглески језик (Слика 2).

Слика 2 – Графички приказ Качруовог лингвистичког модела ширења енглеског језика.¹³

Сви фактори који доприносе све већем броју говорника енглеског језика, уједно стварају простор за лингвистичке промене које настају и настајаће и у будуће у енглеском језику, јер као што језик обликује друштво, тако и свака култура уноси своје новине у енглески језик. Како се енглески језик шири, ове промене се већ виде у различитим варијететима и дијалектима енглеског језика које

¹² Zhan, S., *Changes to a Chinese Pre-service Language Teacher Education Program: Analysis, Results and Implications*, *Asia-Pacific Journal of Teacher Education*, 36/1, 2008.

¹³ Crystal, D., *English as a Global Language*, Cambridge University Press, Cambridge, 2003, стр. 60-61.

су постале израженије током 60-их година прошлог века када је и настао термин *нови енглиши* (*new Englishes*), а најпознатији пример овога су британска и америчка варијанта енглеског језика. У време када је настајао култни амерички Вебстеров речник енглеског језика у XIX веку, на стотине нових речи се користило у америчком енглеском које нису биле у употреби у британској варијанти, изговор је почео значајније да се мења, а реформа правописа је већ отпочела. Данас има на хиљаде разлика у америчком и британском енглеском, на нивоу граматике, вокабулара, фонетике, односно изговора, правописа, итд. Вебстер је управо тај који се залагао за „амерички“ језик и уједно и реформатор правописа, и како је говорио „независна нација треба да има и свој језик“. Амерички енглески је први пример споне између развоја језика и политичких и друштвених промена. Такође, пример је и аустралијски енглески, затим карипски, канадски, јужно-афрички, а у оквиру самог Уједињеног Краљевства ирски, шкотски и велшки енглески. Наравно, неизоставни су и дијалекти који су се формирали ван изворног енглеског говорног подручја, првенствено на територијама бивших британских колонија, попут Индије, Пакистана, и многи афрички дијалекти.

Језик може да се мења на сваком лингвистичком нивоу, али поређење разлика између британског и америчког енглеског су најчешће усмерене на лексичке и фонетске разлике, односно разлике у вокабулару и изговору, али је тежиште ретко било на граматичким разликама између ова два дијалекта јер су оне далеко мање у односу на лексичке. Притом, граматичке разлике су далеко израженије у оквиру једног дијалекта кроз различите језичке стилове и регистре, а сама граматика је универзална за већину дијалеката. Главни разлог је чињеница да се граматика учи кроз образовни систем и стога је акценат увек на стандардизованој, најчешће писаној форми. Али услед све већег броја дијалеката и све веће комуникације и граматичке разлике ће постати све израженије.

Један од примера лингвистичких промена су креолски језици, који настају у заједницама чији припадници немају исти матерњи језик, али да би комуницирали користе језик који није језик ни једне посебне групе, већ углавном језик колонизатора, али у њега уносе елементе својих матерњих језика, што резултира језиком с променама на нивоу синтаксе и лексике. Типичан пример је језик робова довођених на амерички континент из различитих делова света који су користили језик колонијалне силе као заједничко средство комуникације. Када овакав језик постане матерњи језик

након смене неколико генерација, он се назива креолски. Креолски језици су претрпели промене и приближили се доминантном језику, односно енглеском. Данас, језик Афроамериканаца у САД је варијетет креолског језика, и стога је веома значајан као један од стадијума у развоју енглеског језика настао услед историјско-социолошких прилика, а посебно за америчке лингвисте, односно за амерички енглески.¹⁴

Социолингвистика пружа увид не само у утицај друштвених фактора на језик већ и како се те промене одражавају на усвајање и употребу језика, укључујући и језичку наставу. Настава језика мора бити прожета социолингвистичким сазнањима, посебно уколико говоримо о учењу језика на универзитетском нивоу или учењу језика у војсци, чији ће припадници бити у мултинационалним окружењима.

Улога социолингвистике у настави је кључна јер признаје постојање различитих језичких варијетета и потреба комуникације, и стога ставља акценат на коришћење расположивих језичких средстава и слободну комуникацију с различитим групама изворних и неизворних говорника под различитим околностима, што захтева већи степен компетенције и развијености језичких вештина, наиме говора и писања, и разумевање говора и писаног текста, зарад постизања комуникативне способности и сналажења у другој језичкој култури, а у случају мултинационалног окружења и енглеског језика као средства интероперабилности, социолингвистика уводи термин *интернационални (International English)* или *светски енглески (World English)*, што решава проблем избора варијетета енглеског језика у настави.^{15 16}

ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК КАО СРЕДСТВО ИНТЕРОПЕРАБИЛНОСТИ

Научни и технолошки напредак последњих година променио је савремено бојно поље, резултирајући применом нових, савремених система наоружања и стратегија. Поред изазова које постављају нова средства и методе ратовања, војници се суочавају и са све већом потребом да се ослоне на своје језичке вештине док учествују у различитим мултинационалним операцијама. Стога се

¹⁴ Hudson, Richard A., *Sociolinguistics*, Cambridge University Press, Cambridge, 1996, стр. 63-64.

¹⁵ Бугарски, Р., *Лингвистика у примени*, Сабрана дела Књига 5, Чигоја штампа, Београд, 2007, стр. 168-170.

¹⁶ Бугарски, Р., *Језик и култура*, Библиотека XX век, Београд, 2005.

као претпоставка успеха у међународном војном окружењу подразумева адекватно познавање енглеског језика, које омогућава *премошћавање* језичког јаза, а истовремено доприноси и изградњи и јачању интероперабилности у целини.

Имајући у виду и чињеницу да је енглески језик други језик у многим регионима света, допринео је лакоћи у глобалној комуникацији. Постао је „глобални језик“ који се изучава у цивилним и војним наставним плановима и програмима.¹⁷ Последњих година уочљиве су промене образовних циљева који су оријентисани на интеркултуралну компетенцију¹⁸ и промене у начинима евалуације знања, припреми тестова и сл.¹⁹ Уколико то разматрамо искључиво у *војничком окружењу*, чињеница је да само команданти са добром комуникацијском способношћу могу бити успешни у међународним операцијама које се реализују на енглеском језику.

Ефикасан програм изучавања енглеског језика, тј. језичке обуке треба да буде осмишљен тако да се потенцијални официри Војске Србије и Министарства одбране који се планирају за учешће у мировним операцијама боље припреме и оспособе да развију комуникативне вештине које ће им помоћи да избегну фаталне грешке у комуникацији у мултинационалним операцијама, да ефикасно комуницирају са локалном заједницом и, коначно, да на адекватан начин представљају своју земљу и војну организацију на међународној сцени. У том циљу, фокус се мора ставити на унапређење ефикасне комуникације, развој разноврсних вештина, познавање матерњег и другог (туђинског) акцента, различитих правила и стандарда, а не конвенционални притисак за доследност и адекватност одређених речника. Овај акценат треба извући из идеализоване, чак егалитарне, тј. монолитне слике језика и културе тзв. говорника матерњег језика.²⁰

У оквиру НАТО „интероперабилност“ се дефинише као „способност савезника да делују заједно кохерентно, ефективно и ефикасно ради постизања тактичких, оперативних и стратешких циљева“. То значи да јединице, снаге и/или системи из различитих

¹⁷ Grellet, F., *Developing Reading Skills*, Cambridge, Cambridge University Press, 2002.

¹⁸ Rasmussen, L., Sieck, W., *Strategies for Developing and Practicing Crosscultural Expertise in the Military*, *Military Review*, 92, 73-75, 2012.

¹⁹ Alptekin, C., *Towards Intercultural Communication Competence*, *English Language Teaching Journal*, 56-59, 2002.

²⁰ Hackett, P., *Training Practice*, Chartered Institute of Personnel and Development, London, 2004.

држава чланица НАТО-а и партнерских земаља делују заједно, кроз дељење заједничке доктрине и процедура, као и међусобно дељење база и инфраструктуре, са циљем испуњавања заједничког циља. Ништа од тога не би било могуће без успостављања међусобне комуникације унутар те целине. Говор истим језиком је, дакле, предуслов за постизање циљева на свим нивоима командовања, а језичке вештине представљају алат за њихове способности, „осигуравајући да земље буду у могућности да ефикасно учествују и у мисијама НАТО-а и у ширим активностима Алијансе, као у било ком другом облику интероперабилности“. У Европској унији је у употреби мање од 20 званичних, а различитих језика. Како је енглески језик званичан језик НАТО, наметнула се потреба за стандардизацијом у области обуке и тестирања енглеског језика, да би се гарантовало заједничко и несметано испуњавање задатака које захтева савремено ратно окружење.

Са друге стране, учешће у изградњи и очувању мира у региону и свету представља најзначајнији задатак за многе државе. Ово представља и једну од три мисије Војске Србије, која се континуирано и испуњава, превасходно кроз учешће у мултинационалним, тј. мировним операцијама широм света. Министарство одбране и Војска Србије су од 2002. године, када су први пут ангажовани у мултинационалним операцијама након поновног пријема у УН, учествовали у низу операција под окриљем УН и ЕУ, прво преко војних посматрача и санитетских тимова, да би у актуелним операцијама партиципирали и са јединицама ранга вода, односно чете.

Један од најкарактеристичнијих облика сарадње оружаних снага различитих држава представља учешће њихових припадника у мултинационалним операцијама широм света. Евидентна је и чињеница да се припадници Министарства одбране и Војске Србије суочавају са различитим проблемима пре, током и након учествовања у овим мировним мисијама. Иницијална сазнања о упоредним искуствима говоре о читавом низу могућих проблема у свим фазама ангажовања оружаних снага у иностранству. На ово се надовезује добро познавање страног језика, односно језика државе-домаћина, земље у којој су конкретне оружане снаге и ангажоване у оквиру мировне мисије.

Неоспорна је чињеница да се у тим околностима енглески језик појавио као широко коришћени језик, који је олакшао контакт између припадника оружаних снага различитих држава. Евидентно је да међународне командне структуре захтевају добру усклађеност

цивилних и војних структура, па је својевремено креиран STANAG 6001²¹, дизајниран да испуни неке критеријуме интероперабилности. Примена овог стандарда на националном и међународном нивоу представља предуслов за „усаглашене операције“, укључујући све активности војних и цивилних организација. У мултинационалним операцијама, у таквом специфичном радном окружењу, језичке вештине војника се стално стављају на пробу при обављању свакодневних дужности.

Након дефинисања учешћа у операцијама подршке миру као друге мисије Војске Србије, актуелизовано је питање достизања потребног нивоа интероперабилности припадника Министарства одбране и Војске Србије. Како је језичка интероперабилност предуслов сваког деловања на међународном плану, неопходно је посебну пажњу посветити учењу енглеског језика, као основног медија међународне комуникације. Развој језичких вештина кроз процесе образовања, усавршавања и непосредног обучавања у Војној академији Универзитета одбране није само себи циљ, већ припаднике Министарства одбране и Војске Србије треба припремити за извршење комплексних комуникацијских и језичких задатака у социокултуролошки мало познатом окружењу. Спајање професионалних војних знања и вештина са способностима комуникације и функционалне употребе језика кључ је успеха припадника Министарства одбране и Војске Србије у будућим мировним операцијама.

Као метод за избор кандидата који се припремају и обучавају за учешће у мултинационалним операцијама одговарајући Правилник²² (Правилник о критеријумима за избор и начину избора припадника Војске Србије и запослених у Министарству одбране који се припремају и обучавају за учешће у мултинационалним операцијама и начину издавања сертификата о оспособљености, „Службени војни лист“, број 10/10-121) предвиђа анкетирање свих запослених у Министарству одбране и Војсци Србије. Центар за мировне операције доставља анкету командама, јединицама и установама Војске Србије и унутрашњим јединицама Министарства

²¹ STANAG 6001, Edition 3, NATO Standardization Agency, MCJSB, Brussels, 2009.

²² Министар одбране РС, *Правилник о критеријумима за избор и начину избора припадника Војске Србије и запослених у Министарству одбране који се припремају и обучавају за учешће у мултинационалним операцијама и начину издавања сертификата о оспособљености*, „Службени војни лист“, број 10/10-121.

одбране, а на основу добијених података устројава и ажурира јединствену базу података о свим анкетираним лицима.

Иако овај правилник предвиђа да се база података „ажурира“, потребно је утврдити колико често, односно да ли је анкета стално доступна заинтересованим припадницима МО и ВС, у смислу да је могу сами поново попуњавати у складу са променама фактичког стања (учење језика, курсеви и сл.). Наведени правилник предвиђа да се потенцијални кандидати тестирају у познавању енглеског језика, како би се и испунили захтевани стандарди везани за степен познавања страног језика. Стога тестирање које процењује општу језичку компетенцију кандидата²³ обухвата проверу знања све четири језичке вештине (слушање, читање, писање и говор).

Након тога Центар за мировне операције утврђује листу кандидата који испуњавају опште и посебне критеријуме и доставља је Комисији, коју образује надлежни старешина Здружене оперативне команде. Комисија онда „на основу резултата провере познавања страног језика, здравствене и психофизичке способности, стручних квалификација, личне мотивације кандидата и обављеног интервјуа формира листу изабраних кандидата који ће се припремати за учешће у конкретној мултинационалној операцији“.

Досадашња искуства лица која су боравила у различитим мировним операцијама широм света, у условима када су користила енглески језик као средство основне комуникације, указују на значај достизања језичке интероперабилности у целини. То се огледа у потреби прилагођавања комплексном окружењу мировних операција.

Стога је учење енглеског језика значајан задатак за све субјекте који учествују у наставном процесу, па је неопходно одредити тзв. „циљне ситуације“ и у њима претпостављене војничке задатке превести у „комуникативне задатке“, за чије је извршење потребно овладати посебним знањима и вештинама. Та знања и вештине представљају део општих компетенција или комуникативно-језичких (лингвистичких, социолингвистичких и прагматских) компетенција.

Овакве развијене компетенције омогућавају жељено језичко понашање које се исказује кроз делотворну употребу комуникативних стратегија и језичких вештина у ограничењима оперативног контекста језичке употребе, посебно у војном окружењу. Отуда прецизирање приоритета у развоју појединих компетенција и

²³ У складу са критеријумима Војне академије или критеријумима тестирања STANAG 6001.

специфичних језичких микровештина и смештање учења језика у реално очекивани контекст мировних операција постаје интегрални део припрема за одлазак у мисије.

УСВАЈАЊЕ ЕНГЛЕСКОГ ЈЕЗИКА У ВОЈСЦИ

Глобални утицај енглеског језика у комуникацији променио је начин на који се енглески језик усваја, учи и употребљава. Социолингвистичке трансформације језика мењају и правац развоја комуникативних вештина и језичке стандарде. Општа језичка компетенција заснована на језичким вештинама постаје основни критеријум према којем се одређује способност комуникације говорника у различитим друштвеним и професионалним ситуацијама.

Усвајање енглеског језика у српском војном школству има веома богат развојни пут у складу са трендовима које је свака епоха носила са собом. Корени учења енглеског језика се налазе у Артиљеријској школи која је основана 1850. године, када је учење енглеског језика уведено у наставне планове и програме у виду обавезних предмета. У наредном периоду, током друге половине 19. и прве половине 20. века, да би се ишло у корак са развијеним европским земљама, овладавање вештинама енглеског језика није било само саставни део редовних садржаја у образовању српских и југословенских официра, већ је постало императив не само за праћење страних искустава и војне мисли, већ и за превођење војне литературе и школовање домаћих официра у иностранству.²⁴

Нарочито након Другог светског рата, због све веће сарадње са страним армијама, посебна пажња је била посвећена учењу енглеског језика. И док се Србија и њена војска све више отварала према свету и остварењу интензивне војне сарадње, енглески језик се наметнуо као први службени језик у свим међународним контактима, а самим тим се наметнула и потреба за интензивнијим учењем енглеског језика у војним школама. Тако су припадници оружаних снага Србије стицали потребан ниво енглеског језика најпре у Школи страних језика која је радила од 1952. до 1992. године, потом након њеног укидања на Катедри страних језика при Војној академији, а током 2006. године основан је Центар за стране

²⁴ Зорић, М., Ђукић, С., „Српско војно школство”, Медија центар „Одбрана“, Београд, 2010, стр. 308.

језике Министарства одбране Републике Србије који је остао у саставу Војне академије, где је војни кадар наставио да се усвршава на плану енглеског језика.

Међународна војна сарадња у различитим сегментима (учешће у Партнерству за мир, ангажовање припадника Војске Србије у различитим војним мисијама, школовање српских официра у страним војним школама, обављање дипломатских дужности у иностранству и др.) подстакла је реформу у приступу подучавања енглеског језика у Војсци Србије.²⁵ Познавање енглеског језика је постало изузетно важно, како би припадници Војске Србије успешно спроводили прихваћене процедуре и равноправно се укључивали у све активности и како не би угрозили извршење неког задатка или успех мисије због слабе комуникације. Агенција НАТО-а за стандардизацију потпомогла је ову тенденцију усавршавања енглеског језика STANAG-ом (standardization agreement) 6001, који описује језичке профиле на основу дефинисаних нивоа владања језиком и одређује нивое опште језичке способности, ради прецизирања захтева у смислу познавања језика неопходног за обављање дужности у вишенационалним саставима, вођења евиденције о језичкој способности на међународном нивоу и, према потреби, упоређивању националних стандарда познавања језика. Иако STANAG 6001 није везан за енглески језик, него у принципу даје општи оквир за све језике који би могли да се употребљавају у оквиру НАТО-а, дескриптори (описи језичких захтева и степена владања језиком) и с њима повезано вредновање нивоа познавања језика (тестирање) највише су развијани управо за енглески језик.²⁶

Суочавајући се са изазовима језичке интероперабилности, односно могућности да две или више војске успешно функционишу заједно, Србија је узимала активно учешће у активностима које су поспешивале осмишљавања ефикасног и делотворног модела учења језика у светлу измењених околности и нових потреба. Једна од таквих активности је био Пројекат учења енглеског језика за мировне операције (Peacekeeping English Project – PEP), који је покренут 1996. године под окриљем Британског савета, а коме се Србија прикључила 2002. године доласком саветника за учење

²⁵ Јефтић, З., Вуруна, М., *Реформа војног образовања у Републици Србији – могућности, изазови, правци развоја*, Војно дело, 61/1, 2009, стр. 155–174.

²⁶ Сајт НАТО Бироа за међународну језичку координацију (NATO BILC – Bureau for International Language Co-ordination), <https://www.natobilc.org/en/>. (31. 1. 2023).

енглеског језика на Војну академију.²⁷ У оквиру пројекта основан је Центар за самостално учење енглеског језика на Војној Академији 2003. године, опремљен наставним средствима, информатичком опремом и савременом литературом прилагођеном потребама учења енглеског језика у војном окружењу. Такође је организована обука наставника кроз похађање семинара и укључивање у међународне пројекте и формиран је тест тим за провере знања према STANAG-у 6001, који је прописан као један од услова за ангажовање, односно наименовање на конкретну дужност у мултинационалном окружењу.

Упоредо са овим променама, наметнула се и потреба за усклађивањем наставних планова и програма на основним академским студијама, у којима су дефинисани задаци и циљеви учења енглеског језика у војним школама. Извршена је свеобухватна и темељна реорганизација методологије наставе енглеског језика на Војној академији, док је наставна литература осавремењавана у складу са актуелним потребама. У наставни процес је имплицитно уграђена потреба постизања језичке интероперабилности, која треба да омогући достизање нивоа 2 према STANAG-у 6001, односно SLP 2222 (ен. Standardized Language Profile, срп. сертификат са јединственим језичким профилом).

Поред успостављеног одрживог система учења и вредновања знања енглеског језика, на Војној академији организовани су и курсеви намењени постизању одређене језичке интероперабилности. Курсеви имају за циљ да припреме полазнике за даљу обуку и рад у мултинационалном окружењу. Од 2004. године курсеви су претрпели озбиљне измене у смислу прилагођавања новим језичким потребама припадника Војске и Министарства одбране. Курсеви су са десет месеци сведени најпре на пет, па на три месеца, а наставни планови и програми су промењени. Иако циљ ових курсева није била припрема припадника Војске за учешће у мировним операцијама, садржај и начини њиховог извођења јасно су одредили постизање језичке интероперабилности као укупни, општи циљ.²⁸ Један део полазника

²⁷ *Сајт Британског савета* (Британски савет је британска организација за промовисање познавања Уједињеног краљевства и енглеског језика у свету) (*The British Council*), <http://www.britishcouncil.org/learning-elt-pep-projects.htm>. (15. 2. 2023)

²⁸ Маркош М., *Учење енглеског језика у контексту припрема припадника Војске Србије за учешће у операцијама подршке миру*, Војно дело, Београд, 2011, 63/1, стр. 172-193.

ових курсева верификовао је постигнуте нивое кроз језичке профиле према STANAG-у 6001.

Систем војног образовања, у коме је учење енглеског језика заузело веома значајно место, пролазио је кроз периоде развоја који су углавном били условљени развојем државе. Услед све веће отворености како у међународном геополитичком сценарију, тако и у академској и истраживачкој размени, енглески језик је постао *lingua franca* у свим међународним војним контактима и активностима. Данас се развој и достизање потребног нивоа језичких вештина енглеског језика суочава са новим изазовима. Познавање енглеског језика већ дужи низ година у Војсци Србије више није само захтев за међународну војну сарадњу, већ је основно средство комуникације великог броја припадника Војске Србије који обављају најразличитије дужности са припадницима страних оружаних снага. Војска Србије учествује у више од 400 међународних активности, од учешћа на међународним војним вежбама и у мултинационалним операцијама до заједничких обука, семинара, радионица, што све доприноси јачању војне сарадње. Такође, све више је заступљена сарадња на нивоу академских основних студија која укључује учешће наших кадета у међународним војним такмичењима и програмима размене кадета са кадетима страних оружаних снага. Посете делегација страних оружаних снага нашој академији, као и одласци наших делегација у посете академијама широм света су постале свакодневна активност Војне академије, а од прошле године на списку активности Војне академије нашао се и програм размене кадета са оружаним снагама Краљевине Норвешке. У циљу успешног обављања свих наведених активности, спајање професионалних војних знања и вештина са способностима комуникације и функционалне употребе енглеског језика је дефинисано као кључ успеха припадника Војске Србије у будућим активностима.

Данас се усвајању енглеског језика у Војној гимназији и на Војној академији посвећује изузетна пажња како би припадници оружаних снага што ефикасније подигли ниво познавања енглеског језика. У Војној гимназији уче се два страна језика (током четири школске године, фонд наставних часова је око 630) од којих је један обавезан – енглески. На основним студијама Војне академије обавезан предмет је енглески језик, уз право студената да као изборни предмет одаберу неки од осталих светских језика: руски, француски или немачки. Према најновијем, акредитационом програму за студенте Војне академије, фонд часова енглеског језика

се креће између 240 и 330 часова током четири школске године, у зависности од студијског програма, што им, уз ранија предзнања, омогућава да достигну ниво најмање STANAG 2, на истоименом испиту који се организује на крају редовног школовања. Осталим студентима који немају одговарајућа предзнања, пружа се могућност да, уз консултације са наставницима постигну одређени ниво знања за полагање овог испита.²⁹

У истом циљу, у Центру страних језика на Војној академији организују се интензивни курсеви, посебно за припаднике Министарства одбране и Војске Србије који се упућују на функционалне дужности у иностранство. Знање се, затим, проверава тестирањем. На ове курсеве упућују се лица према плановима школовања и усавршавања кадра који се израђују у Министарству одбране. То су редовни курсеви, трају три месеца и интензивни су по свом карактеру. Ове курсеве, на нивоу STANAG 2 и 3, годишње заврши више стотина припадника Министарства одбране и Војске Србије.

Организовање и спровођење ваннаставних провера знања енглеског језика припадника Министарства одбране и Војске Србије је још једна делатност Центра страних језика, која уз процесе образовања, усавршавања и непосредног обучавања припрема припаднике Војске Србије за извршење комплексних комуникацијских и језичких задатака у социокултуролошки мало познатом окружењу. Разлози тестирања припадника Војске Србије су разноврсни: одлазак у мировне мисије, школовање у страним војним школама, даље каријерно усавршавање, заснивање радног односа у Министарству одбране и др.

Узимајући у обзир све наведене активности Војске Србије и Министарства одбране на плану постизања потребне интероперабилности војске, пред наставницима енглеског језика се свакодневно постављају нови изазови у процесу креирања наставе енглеског језика, која би допринела успешном укључивању припадника Војске Србије у обављању својих задатака. Изнова се намеће потреба за израдом посебних наставних планова и програма, применом адекватних стратегија учења и програмима обучавања у свеопштем напору да се припадници Војске Србије и Министарства одбране припреме за активније укључивање у међународне

²⁹ Министарство одбране РС, СЉР, Управа за школство, *Програм оспособљавања и тестирања кадра МО и ВС у области енглеског језика*, Београд, 2009.

активности, односно свеукупно обуче и да се развије кадар способан да одговори изазовима савременог тренутка.

ЗАКЉУЧАК

Историјски посматрано, статус енглеског као глобалног језика последица је ширења британске колонијалне моћи и успона САД као водеће економске силе. Управо је економски, политички и културни утицај САД и данас присутан кључни фактор који утиче на статус енглеског језика. Повезивање међународних политичких, војних, научних, и пословних заједница има за последицу потребу за заједничким средством комуникације и додатним учвршћивањем положаја енглеског језика.

Ширење употребе енглеског језика доводи до промена у самом језику. Нове речи које из других језика пристижу у енглески услед мешања различитих култура директно утичу на енглески као језик интероперабилности, као и на способност говорника за комуникацију у мултинационалном окружењу. Стога се развијањем језичких компетенција омогућава постизање жељеног језичког модела.

Као што је у раду наведено, узимајући у обзир статус енглеског као глобалног језика, социолингвистичке факторе и глобализацију, пред припадницима ВС и МО, наставницима енглеског језика и ученицима изнова се постављају изазови на пољу употребе, наставе и усвајања језика зарад постизања интероперабилности и делотворне обуке у обављању задатака и укључивања у међународне активности и окружења. Заједничким радом наставника и ученика, израдом наставних планова и програма и применом иновативних стратегија за усвајање језика остварује се крајњи циљ, а то је развијање кадра који може да одговори изазовима глобалног света.

Литература

- Alptekin, C., *Towards Intercultural Communication Competence*, English Language Teaching Journal, 56-59, 2002.
- Бугарски, Р. *Језик и култура*, Библиотека XX век, Београд, 2005.
- Бугарски, Р. *Лингвистика у примени*, Сабрана дела Књига 5, Чигоја штампа, Београд, 2007.
- Crystal, D., *Language and the Internet*, Cambridge University Press, Cambridge, 2004.
- Dudley-Evans, T., St. John, M., *Developments in English for Specific Purposes: A Multidisciplinary Approach*, Cambridge, Cambridge University Press, 2005.
- Grellet, F., *Developing Reading Skills*, Cambridge, Cambridge University Press, 2002.
- Hackett, P., *Training Practice*, Chartered Institute of Personnel and Development, London, 2004.
- Hudson, Richard A., *Sociolinguistics*, Cambridge University Press, Cambridge, 1996.
- Hutchinson, T., Waters, A., *English for Specific Purposes: A Learning-centered Approach*, Cambridge, Cambridge University Press, 2006.
- Јефтић, З., Вуруна, М., „Реформа војног образовања у Републици Србији – могућности, изазови, правци развоја”, Војно дело 61/1, 2009.
- Маркош М., *Учење енглеског језика у контексту припрема припадника Војске Србије за учешће у операцијама подршке миру*, Војно дело, Београд, 2011, 63/1.
- Министар одбране РС, *Правилник о критеријумима за избор и начину избора припадника Војске Србије и запослених у Министарству одбране који се припремају и обучавају за учешће у мултинационалним операцијама и начину издавања сертификата о оспособљености*, „Службени војни лист”, број 10/10-121.
- Министарство одбране РС, СЈР, Управа за школство, *Програм оспособљавања и тестирања кадра МО и ВС у области енглеског језика*, Београд, 2009.
- Rasmussen, L., Sieck, W., *Strategies for Developing and Practicing Crosscultural Expertise in the Military*, Military Review, 92, 73-75, 2012.
- Salzmann, Z., Stanlaw, J., Adachi, N., *Language, Culture and Society: An Introduction to Linguistic Anthropology*, Westview Press, Philadelphia, 2012.
- STANAG 6001, Edition 3, NATO Standardization Agency, MCJSB, Brussels, 2009.
- Steger, Manfred B., *Globalization: A Very Short Introduction*, Oxford University Press, Oxford, 2020.
- Зорић, М., Ђукић, С., „Српско војно школство”, Медија центар „Одбрана“, 2010, Београд, Војна штампарија.

Zhan, S., *Changes to a Chinese Pre-service Language Teacher Education Program: Analysis, Results and Implications*, Asia-Pacific Journal of Teacher Education, 36/1, 2008.

Сајт међународне образовне компаније *Education First* и листа држава према индексу познавања енглеског језика (*Education First – English Proficiency Index*), <https://www.ef.com/wwen/epi/>. (20. 2. 2023).

Сајт НАТО Бироа за међународну језичку координацију (*NATO BILC – Bureau for International Language Co-ordination*), <https://www.natobilc.org/en/>. (31.01.2023).

Сајт Британског савета (*The British Council*), <http://www.britishcouncil.org/learning-elt-pep-projects.htm>. (15. 2. 2023).

(NEW) CHALLENGES IN ENGLISH LANGUAGE ACQUISITION AND APPLICATION IN THE MINISTRY OF DEFENCE AND SERBIAN ARMED FORCES: BROADENING THE PERSPECTIVE

Nataša Glišić
Mirjana Vučić
Ana Kovačević
University of Defence in Belgrade, Military Academy, Belgrade, Republic of Serbia
e-mail: natasaglisic10@yahoo.com, **corresponding author**

FIELD: English language
ARTICLE TYPE: review paper

Abstract

The aim of this paper is to analyze, explain, and systematize the changes in approach to English language learning and usage in the military, which occurred due to sociolinguistic, geostrategic, and geopolitical changes on a global level. Since the English language is the language of interoperability, the following elements have to be taken into account for the purpose of successful communication: successful acquiring of the English language at undergraduate studies and courses at the Military Academy, University of Defence, efficiency at language testing for the members of the Ministry of Defence and the Serbian Armed Forces, i.e., the practicality of English language usage in international context. The paper aims to emphasize the importance of the abovementioned factors for English language acquisition and application in the military, as well as the complexity of harmonizing all the factors which would enable successful representation and productivity of the members of the Ministry of Defence and the Serbian Armed Forces in an international environment.

Keywords: *English language, sociolinguistics, interoperability*

Датум пријема чланка: 13. 12. 2022.
Датум достављања исправки рукописа: 14. 3. 2023.
Датум коначног прихватања чланка за објављивање: 16. 3. 2023.

© 2024 The Authors. Published by Novi Glasnik ([https:// www.noviglasnik.mod.gov.rs](https://www.noviglasnik.mod.gov.rs)). This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC-BY 4.0) license (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

